

संस्कृतभाषायाम् इदं प्रसिद्धम् अस्ति- अविवेकी पक्षपाती जायते। अस्य तात्पर्यमस्ति यत् अविवेकिनः जनाः स्वजनान् एव पोषयन्ति एवम् एव श्रीहर्षः स्वमहाकाव्ये लिखति - ' भवन्ति हि भव्येषु पक्षपातः'। वस्तुतः ये जनाः आत्मनां कृते भव्याः प्रियाः च भवन्ति तान् प्रति तु पक्षपातः संजायते एव। जनाः अस्याभिप्रायम् इमं गृह्णन्ति यत् स्वजातीयानां पारिवारिकाणाम् जनानां वा पक्षे स्वीकृते एव उदयः भवति भ्रष्टाचारस्य। अतः अतिप्राचीनकालाद् एव समाजे भ्रष्टाचारः प्रचलितः आसीत्। अभिज्ञानशाकुन्तलेऽपि वयं पश्यामः यद् राज्ञः श्यालः खलु आरक्षकाणां महाधिकारी आसीत्।

प्रश्नाः

(I) एकपदेन उत्तरत। (एक पद में उत्तर दीजिए। Answer

(i) कालिदास-विरचित-नाटकस्य नाम किम् ?

(ii) भ्रष्टाचारः कस्मात् कालात् प्रचलितः ?

(iii) अविवेकिनः कान् पोषयन्ति ?

(iv) आरक्षकाणां महाधिकारी कः आसीत् ?

(II) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

(i) 'अविवेकी पक्षपाती जायते' अस्य कः अभिप्रायः ?

(ii) श्रीहर्षः स्वमहाकाव्ये किम् अलिखत् ?

(III) अस्य अनुच्छेदस्य समुचितं शीर्षकं लिखत।

एकस्मिन् वने एकः सिंहः वसति स्म। मयूरः नृत्यति। कोकिलाः मधुरम् मधुरम् गायन्ति। मृगाः तीव्रम् धावन्ति। गजाः तत्र शनैः-शनैः चलन्ति। वृक्षे चटकाः कूजन्ति। खगाः आकाशे उच्चैः उत्पतन्ति। शुकः अपि वृक्षे तिष्ठति। मृगाः मृगैः सह इतस्ततः धावन्ति। भ्रमराः पुष्पेषु गुञ्जन्ति। पिकाः मधुरम् कूजन्ति। उल्लूकाः इतस्ततः पश्यन्ति। सर्वे पशवः वने मिलित्वा वसन्ति। तत्र एका नदी अपि वहति। नद्याः जलम् स्वच्छम् अस्ति। तत्र सर्वे पशवः मिलित्वा जलम् पिबन्ति।

१ एकपदेन उत्तरत् १.५*४=२

क. वने कः वसति स्म?

ख. के शनैः शनैः चलन्ति?

ग. तत्र का वहति ?

घ. सर्वे पशवः मिलित्वा किम् पिबन्ति?

२ पूर्ण वाक्येन उत्तरत् १*२=२

क. कस्याः जलम् स्वच्छम् अस्ति?

ख. खगाः कुत्र उत्पतन्ति?

३ निर्देशानुसार उत्तरत १*४=४

क. शुकः अपि वृक्षे तिष्ठति। अस्मिन् वाक्ये अव्यय पदं किम् अस्ति?

१. अपि २. शुकः ३. तिष्ठति

ख. “अस्वच्छम्” इति विलोम पदं चिनुत-

१. जलम् २. मधुरम् ३. स्वच्छम्

ग. ‘तत्र सर्वे जलं पिबन्ति।’ अस्मिन् वाक्ये क्रिया पदं चिनुत-

१. सर्वे २. पिबन्ति ३. जलं

घ. ‘उत्पतन्ति’ इति पदे किम् उपसर्ग अस्ति?

१. उत् २. उत ३. उप्

४. ग गद्यांशस्य उचित शीर्षकं लिख।

गद्य विभाग (उत्तरत लिखत)

१) पार्वती क्रुद्धा सती किम् अवदत्?

२) कः पापभाग् भवति ?

३) पार्वती, किं कर्तुम् ऐच्छत्?

४) पार्वती कया साकं गौरीशिखरं गच्छति?

५) पृथिव्यां कति रत्नानि?

६) मूढैः कुत्र रत्नसंज्ञा विधीयते?

७) पृथिवी केन धार्यते?

- ८) कैः सङ्गतिं कुर्वीत?
- ९) लोके वशीकृतिः का?
- १०) कच्छपः कुत्र गन्तुम् इच्छति?
- ११) कच्छपः कम् उपायं वदति ?
- १२) लम्बमानं कूर्मं दृष्ट्वा पौराः किम् अवदन्?
- १३) कूर्मः मित्रयोः वचनं विस्मृत्य किम् अवदत्?
- १४) रमाबाई किमर्थम् आन्दोलनं प्रारब्धवती?
- १५) निःसहायाः स्त्रियः आश्रमे किं किं लभन्ते स्म?
- १६) कस्मिन् विषये रमाबाई-महोदयायाः योगदानम् अस्ति?
- १७) केन रचनाद्वयेन रमाबाई प्रशंसिता वर्तते?
- १८) तपःप्रभावात् के सखायः जाताः?
- १९) पार्वती तपस्यार्थं कुत्र अगच्छत्?
- २०) कः श्मशाने वसति ?
- २१) शिवनिन्दां श्रुत्वा का क्रुद्धा जाता?
- २२) वटुरूपेण तपोवनं कः प्राविशत् ?
- २३) अस्माकं ध्वजस्य श्वेतवर्णः कस्य सूचकः अस्ति?
- २४) त्रिवर्णध्वजस्य उत्तोलनं कदा भवति
- २५) अशोकचक्रे कति अराः सन्ति ?